

Приватний вищий навчальний заклад
«Буковинський університет»
Юридичний факультет
Кафедра фундаментальних юридичних дисциплін

СХВАЛЕНО
на засіданні науково-методичної
ради факультету
протокол № 7 від 18 лютого 2025 р.

ЗАТВЕРДЖУЮ
Декан юридичного факультету
/Стелла КЕЛЬБЯ/
«18» лютого 2025 р.

СИЛАБУС
обов'язкової навчальної дисципліни
«Історія держави і права України»

Освітньо-професійна програма:	<u>Право</u>
Спеціальність:	<u>081 «Право»</u>
Галузь знань:	<u>08 «Право»</u>
Рівень вищої освіти:	<u>перший (бакалаврський)</u>
Факультет:	<u>юридичний</u>
Мова навчання:	<u>українська</u>
Розробники:	<u>Кушнір Ярослав Вікторович, викладач кафедри фундаментальних юридичних дисциплін</u> <u>Дробіна Лілія Миколаївна, кандидат історичних наук</u>
Профайл викладачів	<u>https://bukuniver.edu.ua/university/faculties-and-departments/faculty-of-law/department-of-fundamental-legal-disciplines/</u>
E-mail:	<u>iaroslav555@ukr.net</u> <u>l.drobina@chnu.edu.ua</u>
Консультації	четвер з 09.00 до 14.00

1. Анотація дисципліни (призначення навчальної дисципліни)

Навчальна дисципліна «Історія держави і права України» є складовою навчального плану підготовки фахівців першого бакалаврського рівня вищої освіти галузі знань 08 «Право» спеціальності 081 «Право» в обсязі 180 годин, з яких для здобувачів денної форми навчання передбачено: лекцій – 36 год., практичних занять – 24 год., і самостійної роботи – 120 год.; та для здобувачів заочної форми навчання: лекцій – 8 год., практичних занять – 4 год., та самостійної роботи – 168 год. Навчальна дисципліна побудована відповідно до вимог Європейської Кредитно-Трансферної системи (ECTS) і складається з 6 кредитів. Форма підсумкового контролю – іспит.

Історія держави і права зарубіжних України є однією з фундаментальних навчальних дисциплін, що передбачає формування та розвиток у студентів компетентностей та програмних результатів навчання відповідно до освітньо-професійної програми «Право».

Вивчення навчальної дисципліни «Історія держави і права України» є система закономірностей зародження, розвитку і змін типів і форм державно-правових систем, вивчення змісту діяльності державно-правових інститутів, джерел права і галузей права у конкретній історичній обстановці і хронологічній послідовності на території України. Саме це визначає актуальність вивчення дисципліни «Історія держави і права України» на першому курсі юридичного факультету ПВНЗ «Буковинський університет» (бакалавр).

2. Мета і завдання дисципліни

Предметом вивчення дисципліни є історичний розвиток державних і правових інститутів України, їх взаємозв'язок із соціально-економічними, політичними та культурними процесами.

Мета навчальної дисципліни є формування в студентів ґрунтовних знання з актуальних проблем становлення та розвитку держави і права України, навичок самостійного аналізу історико-правових джерел, вміння використовувати історичний досвід для вирішення сучасних проблем, ознайомлення з пам'ятками національної юридичної культури.

Таким чином, вивчення навчальної дисципліни дозволить студентам розширити свої знання у сфері історії держави і права та сформувати цілісні уявлення про формування, етапи розвитку, його характерні риси, соціальну структуру.

Основними *цільми (завданнями)* навчальної дисципліни є: дослідити виникнення та розвиток перших державних утворень на території сучасної України (Київська Русь, Галицько-Волинське князівство) та розвиток звичаєвого права на українських землях; проаналізувати джерела права Київської Русі («Руська Правда»), Великого князівства Литовського (Литовські статuti), польсько-литовської доби та інших періодів; вивчити особливості державного устрою періоду козаччини, гетьманщини та інших форм української автономії; проаналізувати процеси формування сучасної української держави у ХХ–ХХІ століттях; ознайомитися з правовими системами в складі Австро-Угорської, Російської та інших імперій; дослідити розвиток права за часів незалежної України.

Результати навчання за дисципліною. Після проходження курсу здобувачі будуть знати: основні етапи розвитку української державності та права від найдавніших часів до сучасності; історичні умови, що впливали на формування державних і правових інститутів України; ключові правові пам'ятки та джерела права, такі як «Руська Правда», Литовські статuti, Конституція Пилипа Орлика тощо; особливості правових систем на українських землях у складі різних держав (Київська Русь, Велике князівство Литовське, Річ Посполита, Російська та Австро-Угорська імперії); процеси становлення та розвитку сучасної правової системи України.

вміти: аналізувати правові документи історичних періодів та визначати їх значення для сучасної правової системи; застосовувати історико-правові знання для пояснення сучасних юридичних явищ; порівнювати правові системи різних історичних епох та

визначати їх особливості; встановлювати зв'язок між історичними подіями та правовими змінами на українських землях; використовувати знання з історії права для формування правової культури, національної ідентичності та поваги до історичних традицій.

3. Пререквізити

Вивчення студентами основних правових інститутів навчальної дисципліни «Історія держави і права України» має ґрунтуватися на вже одержаних знаннях у першу чергу з Історії України, Конституційного права України, Теорії держави і права, та інших галузей права, що вивчаються на попередніх курсах.

4. Компетентності та результати навчання

Під час вивчення дисципліни, відповідно до освітньо-професійної програми, формуються наступні:

Інтегральна компетентність

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі у галузі правничої діяльності.

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК3. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і б письмово.

ЗК8. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК9. Здатність працювати в команді.

ЗК10. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

ЗК13. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК14. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.

Спеціальні компетентності (СК)

СК1. Здатність застосовувати знання з основ теорії та філософії права, знання і розуміння структури правничої професії та її ролі у суспільстві.

СК2. Здатність аналізувати ретроспективи розвитку правових явищ та процесів у контексті їх впливу на сучасну правову систему.

СК3. Цінування та повага до гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння її правової природи.

СК8. Здатність застосовувати правові принципи та доктрини .

СК10. Здатність використовувати різноманітні інформаційні джерела для повного та всебічного встановлення певних обставин.

СК11. Здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти.

СК12. Здатність аналізувати правові проблеми та обґрунтовувати правові позиції.

СК13. Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ.

СК15. Здатність до самостійної підготовки проектів актів правозастосування.

Отримуються наступні програмні результати навчання (РН):

РН 1. Визначати переконливість аргументів у процесі оцінки заздалегідь невідомих умов та обставин (теми 1-18).

РН 3. Проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел (теми 1-18).

РН 5. Давати короткий правовий висновок щодо окремих фактичних обставин з достатньою обґрунтованістю (теми 1-18).

РН 7. Складати та узгоджувати план власного прикладного дослідження і самостійно збирати матеріали за визначеними джерелами (теми 1-18).

РН 11. Мати базові навички риторики (теми 1-18).

РН 12. Доносити до респондента матеріал з певної правової проблематики доступно і зрозуміло (теми 1-18).

РН 15. Вільно використовувати для правничої діяльності доступні інформаційні технології і бази даних (теми 1-18).

РН 17. Працювати в команді, забезпечуючи виконання завдань команди (теми 1-18).

РН 20. Виокремлювати і аналізувати юридично значущі факти і робити обґрунтовані правові висновки (теми 1-18).

5. Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1

Тема 1. Історія держави і права України як наука і навчальна дисципліна.

Тема 2. Стародавні держави і право на території України

Тема 3. Державний устрій Київської Русі.

Тема 4. Правова система Київської Русі.

Змістовий модуль 2

Тема 5. Державно-правовий розвиток Галицько-Волинської держави.

Тема 6. Суспільно-політичний лад і право на українських землях у складі Великого князівства Литовського та Речі Посполитої.

Тема 7. Держава і право на українських землях у складі Королівства Польського та Речі Посполитої (XIV–серед. XVII ст.).

Тема 8. Запорізька Січ, її політичний устрій та право.

Тема 9. Формування національної державності в роки національно - визвольної війни 1648 - 1657 років. Право.

Змістовий модуль 3

Тема 10. Українська гетьманська держава: державний лад, суспільний устрій і право (друга половина XVII - XVIII ст).

Тема 11. Кодифікація українського права другої половини XVIII ст.

Тема 12. Державно - правове становище українських земель у складі Російської імперії в другій половині XIX на початку XX століття.

Тема 13. Державно - правовий розвиток західноукраїнських земель в період Австро Угорського панування (1772 - 1918 роки).

Змістовий модуль 4

Тема 14. Національна державність і право за доби української революції (1917 - 1921 роки).

Тема 15. Перша кодифікація права Радянської України (1921 - 1930 роки).

Тема 16. Державно - правове становище України в роки Другої світової війни (1939 - 1945 роки).

Тема 17. Державно – правовий розвиток УРСР в 1945 - 1985 роках.

Тема 18. Держава та право незалежної України (1991 - до сьогодні).

При викладанні тем використовуються інформаційні технології навчання: презентації та робота з електронними ресурсами.

При підготовці до занять та виконанні самостійної роботи здобувачу рекомендується використовувати Робочу програму з навчальної дисципліни «Історія держави та права України» та Навчально-методичні рекомендації з Історії держави та права України.

6. Система контролю та оцінювання

Методи навчання:

- вербальні методи (лекція, диспут, пояснення, розповідь);
- практичні методи (практичні роботи);
- наочні методи (демонстрація, ілюстрація);
- робота з інформаційними ресурсами: з навчально-методичною, науковою, нормативною літературою та інтернет-ресурсами;
- самостійна робота над індивідуальним завданням або за програмою навчальної дисципліни;
- дистанційне навчання з використанням відповідних онлайн-платформ;
- метод мозкового штурму;
- кейс-технології.

Форми та методи оцінювання:

- усне опитування;
- письмове опитування;
- тестування;
- презентація результатів виконаних завдань;
- аналітичні звіти;
- розв'язування практичних ситуацій;
- підсумковий контроль – екзамен.

Форми оцінювання студентів:

Поточне оцінювання: оцінювання здійснюється впродовж семестру шляхом запровадження навчально-методичного інструментарію з використанням активних методів і технологій організації навчального процесу, зокрема: тестові завдання, задачі, доповіді, інші інтерактивні методи навчання.

Поточний контроль проводиться на кожному практичному занятті, за результатами виконання самостійних завдань, а також передбачає оцінювання теоретичної підготовки студентів з кожної теми.

Семестрову кількість балів формують бали отримані в процесі теоретичного засвоєння матеріалу, практичних занять та самостійної роботи впродовж семестру за накопичувальною сумою від 0 до 100 балів за всіма видами робіт, передбачених з даної дисципліни за темами (в тому числі враховуються результати тематичного тестування), а також бали за підсумковий модульний контроль.

Підсумковий модульний контроль проводиться з метою визначення результатів за період теоретичного навчання студентів на останньому за розкладом занятті. Основною формою підсумкового модульного контролю є контрольна робота.

Оцінювання здійснюється за національною шкалою – «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно» та за шкалою ECTS.

Критерії оцінювання результатів навчання з навчальної дисципліни

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

СУМА БАЛІВ	ОЦІНКА ECTS	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ	
		екзамен	залік
90-100	A	відмінно	відмінно
82-89	B	добре	добре
74-81	C		
64-73	D	задовільно	задовільно
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно	незадовільно

1-34	F		
------	---	--	--

Розподіл балів з навчальної дисципліни

1-2 змістовний модулі, диференційований залік:

Поточний контроль (максимальна кількість балів)		Загальна максимальна кількість балів
Модуль I	Модуль II	
50	50	100

3-4 змістовний модулі, іспит:

Поточний контроль (максимальна кількість балів)		Іспит	Загальна максимальна кількість балів
Модуль I	Модуль II		
35	35	30	100

Політика академічної доброчесності

Здобувач повинен ознайомитися і дотримуватися Положення про забезпечення академічної доброчесності у ПВНЗ «Буковинський університет», яке міститься у вільному доступі на офіційному сайті університету. Студент повинен виявляти дисциплінованість, вихованість, доброзичливість, чесність, відповідальність.

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає: самостійне виконання навчальних завдань, завдань підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей); посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації. Списування (копіювання тексту) під час виконання письмових робіт та екзаменів заборонені. Користування мобільними пристроями допускається лише з дозволу викладача під час онлайн-тестування та підготовки практичних завдань. Самостійні роботи у вигляді рефератів, доповідей, презентацій повинні мати коректні текстові посилання на використані інформаційні джерела. Використання можливостей штучного інтелекту може мати місце в обмеженому ряді випадків, у кожному разі із погодженням з викладачем.

Література

Основна

1. Історія держави і права України. Трофанчук Г.І. Київ: Юрінком Інтер 2019. 568 с.
2. Історія держави і права України: академ. курс: підручник Б. Й. Тищик, І. Й. Бойко. Київ: Ін Юре, 2015. 808 с.
3. Навчальний посібник для студентів правничих спеціальностей Наталія Тарасова, Вікторія Церклевич; Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут. Львів: Магнолія, 2020. 334 с.
4. Історія держави і права України: навчально-методичний посібник А. Є. Шевченко, С. В. Кудін Вінниця: ТОВ «Твори». 2020. 688 с.

5. Боярська З.І. Історія держави і права України. Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни. К.: КНЕУ, 2017.
6. Гавриленко О.А. Історія держави і права України: стародавня доба: навчальний посібник. Харків: ХНУВС, 2018. 64 с.
7. Гончаренко В.Д. Історія держави і права України: підручник. К.: Атіка, 2017. 704 с.
8. Дудник О.В. Історія держави і права України. Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни. Умань: 2018. 141 с.
9. Захарченко П. П. Історія держави і права України : підручник. К.: Атіка, 2014.368 с.
10. Захарченко П.П. Історія українського права: навчальний посібник. Київ: ВД «Освіта України», 2019. 436 с.
11. Історія держави і права України. Підручник для юридичних вищих навчальних закладів і факультетів.: у 2-х частинах. За ред. А.Й. Рогожина. Київ: Ін юре, 2016.
12. Історія українського права: курс лекцій. За ред. О.О. Шевченка. Київ: Олан, 2019. 214 с.
13. Історія держави і права України: Підручник. У 2-х т. Ред. В.Я. Тацій. К.: Ін Юре.т.1. 2016. 656 с.
14. Історія держави і права України: підруч. А.С. Чайковський, В.І. Батрименко, Л.О. Зайцев та ін.: за ред. А. С. Чайковського. Київ: Юрінком Інтер, 2016. 512 с.
15. Історія держави і права України: практикум. А.Є. Шевченко, Л.І. Суюсанов, Г.В. Мухіна, С.В. Кудін, Н.П. Свиридюк; За ред. А.Є. Шевченка. Донецьк: ПП «ВД «Кальміус», 2018. 248 с.
16. Історія держави і права України: навчальний посібник. В.М. Калашніков, Г.Г. Кривчик, К.А. Марков; за ред. В. М. Калашнікова. Дніпропетровськ, НГУ, 2018. 256 с.
17. Історія держави і права України: підруч. В.М. Іванов. К.: КУП НАНУ, 2017. 892 с.
18. Історія держави і права України: підручник. С. Гусарев, В. Антошкіна, О. Сердюк та ін.: за ред. В.В. Соловйової. Донецьк: Юго-Восток, 2015. 535 с
19. Історія держави і права України: підручник. О.І. Нелін. Київ: Видавничополіграфічний центр «Київський університет», 2016. 719 с.
20. Історія держави і права України. Академічний курс: підручник: у 2 т. За ред. В. Я. Тація., К.: Ін Юре, 2017. Т. 2. 580 с.
21. Історія держави і права України: навч. посіб.: И. Тетарчук, Т. Дяків. Київ: Центр навчальної літератури, 2017. 214 с.
22. Історія держави і права України: курс лекцій. В.М. Щербатюк, П.П. Захарченко, О.В. Кузьминець та ін.: за ред. В.М. Щербатюка. Київ, Вид-во «Фенікс», 2018. 496 с.
23. Історія держави і права України: підручник. Зв заг. ред. О.М. Бандурки. Харків: ХНУВС, 2019. 448 с.
24. Історія держави і права України: підручник. В.Д. Гончаренко, В.М. Єрмолаєв, В.О. Румянцев та інші; за ред. В.Д. Гончаренка. Вид. 2-ге, перероб. і допов. Харків: Право, 2019. 552 с.
25. Історія українського права : навчальний посібник для вищих навчальних закладів. За ред. І.А. Безклубого. К.: Грамота, 2016. 336 с.
26. Капелюшний В.П., Кудін С.В. Історія держави і права України: навч. посіб. в схемах, таблицях і визначеннях основних термінів. Київ: Олан, 2018. 224 с.
27. Кудін С.В. Історія держави і права України: навч.- метод. посіб. для студ. вищих. навч. закл. Київ: Академія праці і соціальних відносин Федерації профспілок України, 2016. 240 с.
28. Кузьминець О.В. Історія держави і права України: навч. посіб. К.: Україна, 2015. 448 с.
29. Кульчицький В.С., Тищик Б. Й. Історія держави і права України: підруч. К.: Вид дім «Ін Юре», 2017. 624 с.

30. Кушнір Я.В. Окупація українських земель Буковини румунськими окупаційними військами у 1918 році: встановлення та організація влади, VIII international scientific and practical conference «Scientific Research as a Mechanism of Effective Human Development», section: history, january 31 – february 2, 2024, Sofia, Bulgaria с. 84-87.
31. Кушнір Я.В. Формування системи органів державної в королівської Румунії у міжвоєнний період 1918–1940 рр. протиріччя між інститутами влади, Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського, серія: історичні науки, Т.35 (74) № 2 2024, С. 39-46
32. Кушнір Я.В., Руснак О.В. Принципи реформування адміністративно-територіального устрою на Буковині у 1925 року, Матеріали VIII Міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів та молоді вчених «Одеські читання: актуальні проблеми всесвітньої історії», Одеса, ОНУ, 2024, С. 151-154.
33. Кушнір Я.В. Створення та початкова діяльність тимчасового уряду Буковини (листопад 1918 - квітень 1919 р.) Літописи Волині Всеукраїнський науковий часопис, Волинь, 2024, с. 67-76.
34. Кушнір Я.В. Структура та завдання органів управління Буковини в період адміністративної уніфікації Румунії (1918-1920) Матеріали та тези доповідей, міжнародної наукової конференції присвяченої 110-й річниці початку Великої війни 1914-1918 рр., Чернівці, 2024, С. 90-92.
35. Кушнір Я.В. Історія земельної реформи в Україні. Ринкові економічні перетворення Леоніда Кучми (розпаювання) матеріали всеукраїнської науково-педагогічної конференції, Київ, 2022, С.41-45.
36. Лановик Б.Д., Лазарович М.В. Історія України: навч. посіб. К.: Знання-Прес, 2016. 598 с.
37. Мірошніченко М.І. Історія українського права. Джерела: посібник для самостійної роботи. К.: Друкарня «Друкарник», 2019. 146 с.

Додаткова

1. Іванов, В. М. Історія держави і права України: навч. посіб. В. М. Іванов. К.: Атіка, 2017. 728 с.
2. Історія держави і права України: підручник А.С. Чайковський, В.І. Батрименко, Л.О. Зайцев та ін. К.: Юрінком Інтер, 2016. 511 с.
3. Історія держави і права України: підручник: у 2 т. за ред. В. Я. Тація, Й. Рогожина, В. Д. Гончаренка].К.: Концерн Вид. Дім «Ін Юре», 2018. 656 с.
4. Історія держави і права України: практикум А.С. Шевченко, Л.І. Суюсанов, Г.В. Мухіна, С.В. Кудін, Н.П. Свиридюк; за ред. А.С. Шевченка. Донецьк: ПП ВД «Кальміус», 2018. 248 с.
5. Гавриленко О.А. Історія держави і права України: хрестоматія-практикум: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів України напряму підготовки Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2016. 348 с.
6. Грамоти XIV ст. Упорядкування, вступна стаття, коментарі і словники-показчики М.М. Пешак. Київ: Видавництво «Наукова думка», 2018. 255 с.
7. Директорія, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки. Листопад 1918 - листопад 1920 рр.: Док. і матеріали. У 2-х томах, 3-х частинах. Том 2. Упоряд.: В. Верстюк (керівник) та ін. К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2016. 744 с.
8. Доба гетьмана Івана Мазепи в документах. Упорядник С.О. Павленко. 2-ге вид. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2018. 1144 с.
9. Західно – Українська Народна Республіка 1918-1923. Документи і матеріали. Том 2. Івано-Франківськ, 2016. 712 с.

10. Історія держави і права України.: Хрестоматія. Уклад. В. П. Самохвалов О.О. Шевченко, О.Й. Вовк. За ред. О.О. Шевченко. Київ: Вентурі, 2016. 224 с.
11. Україна в Другій світовій війні: погляд з ХХІ століття. Історичні нариси. Ред. кол.: В.А. Смолій (голова колегії), Г.В. Боряк, Ю.А. Левенець, В.М. Литвин, О.Є. Лисенко (відп. ред.), О.С. Онищенко, О.П. Реєнт, П.Т. Тронько; Рецензенти: О.С. Рубльов, В.Ф. Шевченко. НАН України. Інститут історії України. К.: НВП «Видавництво "Наукова думка, НАН України», 2017. Кн. 1. 735 с.
12. Україна в Другій світовій війні: погляд з ХХІ століття. Історичні нариси. Ред. кол.: В.А. Смолій (голова колегії), Г. В. Боряк, Ю.А. Левенець, В.М. Литвин, О.Є. Лисенко (відп. ред.), О.С. Онищенко, О.П. Реєнт, П.Т. Тронько. Інститут історії України. К.: НВП «Видавництво «Наукова думка, НАН України», 2018. Кн. 2. 943 с.
13. Україна в Другій світовій війні: До 70-річчя перемоги над нацизмом у Другій світовій війні. Український інститут національної пам'яті. К.: Український інститут національної пам'яті, 2015. 28 с.
14. Українська Держава (квітень - грудень 1918 року). Документи і матеріали. У двох томах частинах. Т. 2 Упоряд.: Р. Пиріг (керівник) та ін. К.: Темпора, 2015. 412 с.
15. Українська Центральна Рада. Документи і матеріали. У двох томах. Том 1: 4 березня – 9 грудня 1917 р. – К., Наукова думка 2016. 589 с.
16. Українська Центральна Рада. Документи і матеріали у двох томах. Том 2: 10 грудня 1917 р. 29 квітня 1918 р. К.: Наукова думка, 2017. 422 с.
17. Універсали Богдана Хмельницького. 1648-1657. Нац. акад. наук України, Ін-т історії України; упоряд. І. Крип'якевич, І. Бутич; ред. кол. В. Смолій та ін.. К.: Альтернативи, 2008. 383 с.
18. Універсали українських гетьманів від Івана Виговського до Івана Самойловича (1657-1687). Упоряд.: І. Бутич, В. Ринсевич, І. Тесленко; Ред. кол.: П. Сохань (голова) та інші. Київ; Львів: НТШ, 2014. 1118 с.
19. Універсали Івана Мазепи. 1687-1709. Книга 1. Упорядник: Іван Бутич. Київ - Львів, 2016. 757 с.
20. Універсали Івана Мазепи (1687-1709). Частина 2. Упорядн. І. Бутич, В. Ринсевич; Голова ред. кол. П. Сохань. К.: НТШ, 2016. 799 с.
21. Універсали Павла Полуботка (1722-1723). Упорядн. В. Ринсевич; Ред. кол.: П. Сохань (голова) та інші. К., 2018. 721 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. Ресурси для навчання: <http://edu.km.ru/>, <http://vschool.km.ru/>, <http://vkids.km.ru/>
2. Бібліотеки: <http://www.lib.com.ua/>
3. Енциклопедії, довідники: <http://mega.km.ru/>, <http://vesna.sammit.kiev.ua/>, <http://www.slovnyk.org/Ink/dic.html>.
4. <http://www.nbuv.gov.ua> – Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського
5. <http://www.nbuv.gov.ua/portal/libukr.html> - каталог національних бібліотек та інформаційних центрів України
6. <http://www.nbuv.gov.ua/portal/libweb.html> - каталог національних бібліотек країн світу
7. <http://www.nbuv.gov.ua/portal/books.html> - каталог електронних бібліотек України
8. <http://allbest.ru/union/> - перелік безкоштовних бібліотек повних текстів
9. <http://www.lib.com.ua/> - електронна бібліотека.
10. <http://www.slovari.org> – каталог словників (у тому числі, юридичні).
11. <http://www.nbuv.gov.ua/db/ref.html> - реферативна база даних НБУ ім. В.І.Вернадського (включаючи юридичні науки).

12. <http://www.nbuv.gov.ua/online-2010/> - передплачені науково-інформаційні ресурси НБУ ім. В.І.Вернадського
13. <http://www.ebk.net.ua> – повні тексти юридичних книг (бібліотека Князева).
14. <http://law.biz.ua/books/0023/0204.htm> - юридична бібліотека (Україна).
15. www.lawukraine.com - каталог юриста.
16. www.defence.com.ua - сам собі юрист.
17. Електронна бібліотека ЛТЕУ: <http://www.dev.lac.lviv.ua/lib>.